

MWONGOZO WA SUSAHISHA MTHANI WA KITAIFA 1999
SWALI LA KWANZA

UFAHAMU

- (a) Mahali pa mwanamke ni jikoni (1 x 2)
Kazi yake ni kuitumikia jamii
- (b) Anafanyishwa kazi nyingi (alama 2)
- (c) Afanyayo mwanamume mwanamke pia hulifanya (alama 2)
- (d) Ndoa
Kiasili Kisasa
Ndoa ya lazima Ndoa si lazima
Alilazimika kumzalia mume watoto Anazaa watoto kwa hiari
Alitumishwa Ana uhuru wa kufanya atakalo
Alifanya kazi ya jikoni Si lazima aende jikoni
Aliamuliwa kwa kila jambo Anajiamulia mwenyewe
Alimtegemea mume Anajitegemea/hujikimu
Alinyamaza alipoteswa Hujitetea akiteswa/ hupigania haki

ELIMU

Hakuenda shuleni Anaenda shuleni
Alikuwa na Elimu ya kiasili Hana Elimu ya kiasili (1 x 2 = 2)

(e) Hapendezwi naye. Ni mkaidi, mshindani, mzushi (2)

(f) Mahali pake ni jikoni
Akiteswa alipaswa kunyamaza/ kufyata ulimi
Lazima aolewe amzalie mume watoto
Hapaswi kupelekwa shuleni
Anapaswa kufanyiwa uamuzi
Hapaswi kujitetea
Anakazi maalum (1 x 4 = 4)

(g) (i) Akafyata ulimi – akanyamaza
(ii) Ukatani – umaskini
(iii) Taasubi za kiume fikra/ wazo la kibaguzi/ uchoyo
Mwanamme kuona bora kuliko mke
(iv) Aushi Maisha/ kudumu/ milele/ daima/ alfulela
(1 x 4 = 4)

SWALI LA PILI

MUHTASARI

(a) Hoja
Alikuwa na mazoea ya kupitia pale pale
Alikuwa amelala pale pale bila kutingishika
Alikuwa katika hali hiyo kwa miaka mingi

Alishangaa tena

Alimwona akijipinda kwa mbali akadhani macho yanamhadaa

Alipohakikisha macho yanamdanganya, akaamua kwenda zake

Lakini kutazama nyuma alishtuka kumwona mtu yule akigeuka, akifunua macho na kuketi

Alizungumza lugha iliyofanana na Kiswahili

(kila hoja $1\frac{1}{2} \times 8 =$ alama 12)

(a) Hoja

Mtu huyu alidai kuwa amelala pale kwa siku moja/ muda mfupi

Kiumbe huyu alikuwa amevaklia ngozi iliyochakaa kwa mpito wa wakati

Alimkumbusha kwamba alikuwa amelala pale kwa miaka mingi

Kiumbe yule alimkagua na akasema (amevaa kizungu) alikuwa tofauti na vijana aliowazoea

Aligundua kuwa alikuwa amelala pale kwa karne nzima

Kila wazo alama $1 \times 5 = 5$

Utiririko alama 3

Alama 8

B

(a) (i) Debe shinda haliachi kutika

Kelele za mwenye nyumba hazimngusi mpangaji

Maji ya moto hayachomi nyumba

Kelele za Chura hazimzuui ng'ombe kunywa maji

Vishindo vya mashua havishtui bahari

Manen makali hayavunji usingizi

Nastahamili maovu maneno hayana kovu

(ii) Hajali utamaduni/ hana kizuizi/ aibu/ desturi cha haramu hana mpaka

Kiguu na njia/ hatulii/ anatembea tembea

(b) Tega Weka kifaa kifyatuke

Jaribu kunasa

Kufumba

Kuwa tayari kusikiza

Fanya ujanja

Hepa kazi

Tenga Weka kando

Aina ya samaki

Susus la mzingo

(c) Rudi rejea, adhibu, onyo, rekebisha tabia, tia adabu

Nguo kwa fupi, kulipa deni

Fundi Elimisha mdudu kama kiroboto (tekenya), mbuu, bomwe, juvya,

elevusha, lea/ tunza

- (d) Makarazi
 (e) $\frac{1}{2} + \frac{1}{6} = \frac{2}{3}$
 (f) Mboni

Kiko/ Kiwiko/ kitimbili/ kifundo/ kiwimbi/ kisuguu/ kivi

- (g) (i) Mjomba
 (ii) Nafaka – mawele, mchele, mahindi

SWALI LA TATU

A. MATUMIZI YA LUGHA

- (a) Umeziona kalamu nyekundu zilizopotea
 (b) Nemekuondolea tatizo lako yafaa unishukuru
 (c) (i) Makumbushano, makumbusho, kumbusho (ma), kumbkizi, ukimbukaji....ku...
 Mshoneleaji, ushonoleaji, wasonaji shoni
 (ii) Mcheko, mcheshi, uchekaji, kicheko, kichekesho (vi)
 Vicheko, macheko, mchekeshaji kucheka..... (1 x 6 = 6)
 (d) (i) kujikosifika (1)
 (ii) Ipandwayo/ inayopandwa (1)
 (e) Yamezidi (1)
 Hazitoshi (1)
 (f) “Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku ngapi?” Bashiri alimuuliza
 sijaona au
 Sijaona, Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku ngapi? Bashiri
 alimuuliza
 Sijaona
 Au
 Bashiri alimwuliza Sijaona, “Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku
 ngapi? (½ x 6 = 3)
 (g) Fahamu, elewa, tambua, maizi (1)
 Gimba/ nyota itiayo mwanga/ mwangaza mkubwa (1)
 Au Kwetu (nafsi)
 Mahali (umilikaji) (1)
 (h) u ny mf uzi-nyuzi uta-nyuta
 u k mf ukuta – kuta ukope- kope
 u m mf ugonjwa – magonjwa
 u f mf ufagio- fagio
 u mb mf ubao – mbao
 u nd mf ulimi- ndimi
 umoja mf waraka- nyakara / wayo- nyayo (1 x 5)